SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

Eduskunnan lakivaliokunnalle
lav@eduskunta.fi

K2023-28 1(4)

24.10.2023

Lakivaliokuntakuuleminen: 26.10.2026 klo 10.00, HE 33/2023 vp
HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI VANHEMMUUSLAIN MUUTTAMISESTA SEKÄ SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) esittää seuraavaa.

Hallituksen esityksen pääasiallinen sisältö

Hallituksen esityksessä esitetään muutettavaksi voimassa olevaa vanhemmuuslakia sekä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia siten, että ne mahdollistavat synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen ja vahvistamisen tilanteessa, jossa äitiydestä ei ole saatavissa asiakirjanäyttöä tai asiakirjanäytön luotettavuudesta ei ole saatavilla riittävästi selvitystä. Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia laajennetaan koskemaan myös synnyttäneen äidin selvittämistä.

Edelleen esityksessä ehdotetaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia muutettavan siten, että tuomioistuin voi määrätä oikeugeneettisen tutkimuksen tehtäväksi viimesijaisesti myös haudatusta vainajasta. Lisäksi lain nimeä ehdotetaan muutettavan laiksi oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta.

Synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen ja vahvistaminen

Asianajajaliitto pitää hallituksen ehdotusta kannatettavana. Ehdotus on selkeä ja hyvin valmisteltu. Vanhempien yhdenvertainen kohtelu on perusteltua, samoin kuin lainsäädännössä käytetyn terminologian neutralisoiminen. Yhtenevät menettelytavat isyyden ja synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi ja kumoamiseksi asettavat vanhemmat tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen asemaan lain edessä. Ehdotetut säännöt vahvistavat menettelysäännöt siihen, miten jatkossa toimitaan tilanteessa, jossa synnyttäneen äidin äitiys tulee vahvistettavaksi tai kumottavaksi. Vallitseva tilanne, jossa sääntely on puuttunut kokonaan, on ollut epäselvä. Ehdotettu uudistus turvaa myös lapsen oikeutta molempiin vanhempiin, helpottaa lapsen asioiden hoitamista ja niistä päättämistä sekä turvaa laajemminkin lapsen oikeuksien toteutumista.

Ehdotuksen mukaan oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus voitaisiin tehdä lastenvalvojan luona silloin, kun lapsi ei ole ikänsä ja kehityksensä puolesta kykenevä antamaan itse suostumusta näytteen ottamiseen eikä lapsella ole huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, joka voisi antaa suostumuksen lapsen puolesta, jos se, jonka vanhemmuuden selvittämisestä on kyse, ei tätä vastusta. Asianajajaliitto pitää ratkaisua lastenvalvojalla tehtävästä näytteenotosta luontevana, sillä lastenvalvojalla on jo entuudestaan keskeinen rooli vanhemmuuden selvittämisessä. Samoin Asianajajaliitto pitää hyvänä asiana sitä, että lastenvalvojalla ei ole oikeutta tahdonvastaiseen näytteenottoon.

Prosessin nopea, tehokas ja yksinkertainen käsittely ovat myös kannatettavia tavoitteita, mutta Asianajajaliito painottaa kuitenkin lastenvalvojien koulutuksen sekä tulkkauspalveluiden käytön välttämättömyyttä, sen varmistamiseksi, että perhe saa kaiken tarvitsemansa tiedon asiassa sekä ymmärtää asian merkityksen ja oikeutensa asiassa.

Mikäli vanhempi kieltäytyy lastenvalvojalla oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tekemisestä, tulee asia saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi ja lapselle hakea edunvalvojan sijainen. Asianajajat toimivat edunvalvojan sijaisina, kuten myös edunvavontatoimistojen edunvalvojat ja oikeusaputoimistojen julkiset oikeusavustajat. Asianajajaliitto toteaa, että on kannatettavaa, että yksityinen sektori, tarvittaessa, täydentää julkisia toimijoita näissä tehtävissä.

Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen Digi- ja väestötietovirastossa

Ehdotuksen mukaan Digi- ja väestötietovirasto vahvistaisi synnyttäneen äidin äitiyden, jos äitiys on selvitetty vanhemmuuslaissa tarkoitetulla tavalla eikä ole aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen synnyttänyt äiti. Ehdotus jättää harkintavaltaa Digi- ja väestötietovirastolle sen suhteen, onko oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tuloksesta huolimatta aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen synnyttänyt äiti.

Asianajajaliitolla ei ole huomautettavaa tämän ehdotuksen suhteen.

Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen tai kumoaminen tuomioistuimessa

Ehdotuksen mukaan lakiin ehdotetaan lisättävän säännökset synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tuomioistuimessa. Ehdotetut säännökset vastaavat pääperiaatteiltaan isyyden vahvistamista ja kumoamista koskevia säännöksiä.

Asianajajaliitto kannattaa ehdotusta ja pitää tätä vanhempien yhdenvertaisten oikeuksien kannalta perusteltuna.

Tutkimus haudatusta vainajasta

Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voi määrätä oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tehtäväksi myös haudatusta vainajasta. Ehdotuksessa painotetaan haudan avaamisen ja vainajan tutkimisen olevan viimesijainen keino selvittää vanhemmuus. Lisäksi ehdotuksen mukaan tuomioistuin voi määrätä tutkimukset tehtäväksi haudatusta vainajasta vain, jos vainajasta ei ole saatavilla aiempia tutkimustuloksia tai aiemmin otettuja kudosnäytteitä. Lisäksi edellytyksenä on, ettei tutkimusta voi tehdä elävästä henkilöstä tai näistä tutkimuksista ei voida saada riittävää selvitystä. Lisäksi lainsäädäntöä ehdotetaan täsmennettävän siltä osin, että hauta saadaan avata vasta, kun tuomio on lainvoimainen.

Asianajajaliitto pitää perusteltuna, että haudan avaaminen on viimesijainen keino selvittää vanhemmuus. Asianajajaliitto pitää myös perusteltuna, että laista poistetaan rajaus, jonka mukaan kuolleen tutkittavan, joka on haudattu tai tutkittu, kudosnäytettä ei voida tutkia. Muutos edistää prosessin joutuisuutta ja estää tilanteita, joissa näyte on jo otettu, mutta lainsäädäntö estää sen tutkimisen, koska vainaja on haudattu tai tuhkattu.

Asianajajaliitto pitää hyvänä selkeyttää prosessia ja, että lakiin otetaan säännökset aikaisempien tutkimustulosten ja kudosnäytteiden käyttämisestä myös elävien henkilöiden osalta ennen kuin määrätään tutkimus tehtäväksi haudatusta vainajasta. Asianajajaliiton mielestä on myös perusteltua, että lakia täsmennetään säännöksellä tuomion lainvoimaisuudesta ennen toimenpiteiden aloittamista.

Asianajajaliitto pitää hyvänä asiana, että lainsäädäntöä selkeytetään. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan työryhmän ehdotukset ovat oikeassa suhteessa perustuslain sekä Suomea velvoittavien kansainvälisten säännösten näkökulmasta. Puuttuvan lainsäädännön takia tuomioistuimet ovat joutuneet tekemään tapauskohtaista punnintaa eri intresseistä eikä tätä voida pitää perusteltuna. Ehdotuksen mukaisesti Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että korkeimman oikeuden vahvistama oikeuskäytäntö kirjataan myös lakiin.

Aiemmat oikeusgeneettiset tutkimustulokset ja aiemmin otetut kudosnäytteet

Ehdotuksen mukaan aiempien tutkimustulosen ja aiemmin otettujen kudosnäytteiden hyödyntämistä vanhemmuustutkimuksissa helpotetaan. Aiemmin otettujen tutkimustulosten ehdotetaan olevan käytettävissä myös tilanteissa, kun tutkittava on elossa ja antaa tähän suostumuksensa. Lisäksi työryhmä ehdottaa nimenomaisten tiedonsaantisäännösten lisäämistä tilanteissa, joissa tutkittava on kadonnut tai kuollut. Oikeus tähän olisi salassapitosäännösten estämättä tuomioistuimella ja sillä, jolla on vanhemmuuslain nojalla oikeus nostaa kanne vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. Tämä oikeus on myös lastenvalvojalla.

Asianajajaliitto pitää ehdotusta kaiken kaikkiaan hyvänä. Ehdotuksella vältetään päällekkäisiä tutkimuksia ja nopeutetaan prosessia.

Asianajajaliitolla ei ole huomautettavaa ehdotettaviin muutoksiin, vaan pitää niitä vanhempien yhdenvertaisuuden, perhe-elämän suojan sekä lapsen edun ja oikeuksien näkökulmasta hyvänä asiana.

Muu asiaan liittyvä lainsäädäntö

Elatustukilain (29.8.2008/580) 6 §:ssä säädetään elatustuen saamisen edellytyksistä. Lapsella on oikeus elatustukeen muun muassa silloin, kun lapsi ei ole vanhemmuuslain (775/2022) 3 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla syntynyt avioliiton aikana eikä isyyttä ole lainvoimaisesti vahvistettu. Asianajajaliitto toteaa, että pohdittavaksi tulisi vielä, tulisiko elatustukilain 6 §:n 4 kohtaa muuttaa siten, että pykälä koskisi myös niiden lapsien oikeutta elatustukeen, joiden synnyttäneen äidin äitiyttä ei ole voitu vahvistaa. Tällöin lapsi, jonka synnyttäneen äidin äitiyttä ei ole voitu vahvistaa, olisi oikeutettu elatustukeen kuten lapsi, jonka isyyttä ei ole voitu vahvistaa.

Helsingissä 24. päivänä lokakuuta 2023

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Suomen Asianajajaliiton pääsihteeri

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

LAATI Asianajaja Varpu Kivi, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu perhe- ja perintöoikeuden asiantuntijaryhmässä.